SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:794

av Susanne Wahlström (M)

Stärkt kommunalt självstyre vid strategiska markförvärv

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över jordförvärvslagen och jordförvärvsförordningen i syfte att undanta kommunala strategiska markförvärv från den särskilda prövningen hos Jordbruksverket och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att avskaffa eller förändra den nuvarande beloppsgränsen på 20 miljoner kronor för när större förvärvsärenden ska prövas av Jordbruksverket, så att kommunernas möjligheter att förvärva strategiskt viktig mark inte begränsas av fastighetens värde, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det kommunala självstyret är en grundläggande del av det svenska demokratiska systemet och är fastlagt i såväl regeringsformen som kommunallagen. Det innebär att beslut ska fattas så nära medborgarna som möjligt och att kommunerna ska ha möjlighet att utforma och utveckla sin verksamhet utifrån lokala förutsättningar och behov.

Kommunerna har ett omfattande ansvar för samhällsutvecklingen. De ansvarar bland annat för den fysiska planeringen, bostadsförsörjningen och utvecklingen av den lokala infrastrukturen. För att kunna ta detta ansvar krävs också möjligheter att långsiktigt säkerställa tillgången till mark.

En strategisk markreserv är ett viktigt verktyg för kommunernas utveckling. Genom att äga och ha rådighet över mark kan kommunen skapa förutsättningar för framtida bostadsbyggande, etablering av företag, utveckling av verksamhetsområden och utbyggnad av infrastruktur. Markförvärv är därför en viktig del av kommunernas långsiktiga samhällsplanering.

Kommunernas behov av mark är inte alltid kopplat till de områden som för tillfället är utpekade för exploatering i översiktsplaner eller andra styrdokument. Samhällsutvecklingen förändras över tid och det som i dag inte bedöms vara aktuellt för exploatering kan vara avgörande för kommunens utveckling om tio, tjugo eller trettio år.

Det kan exempelvis handla om tätortsnära jordbruks- eller skogsfastigheter som på sikt kan behövas för bostäder, verksamheter, kommunikationer eller annan samhällsviktig infrastruktur.

För att kunna bedriva en ansvarsfull och långsiktig markpolitik behöver kommunerna därför ha möjlighet att förvärva mark när tillfälle ges. Om kommunen tvingas avstå från strategiska markförvärv på grund av administrativa hinder eller en statlig prövning riskerar viktiga utvecklingsmöjligheter att gå förlorade.

Det är kommunen som har bäst förutsättningar att bedöma vilka markområden som kan vara viktiga för den egna kommunens framtida utveckling.

Enligt jordförvärvslagen (1979:230) kan förvärv av lantbruksegendom kräva särskilt förvärvstillstånd. För vissa större förvärv, där en juridisk person förvärvar lantbruksegendom från en fysisk person eller ett dödsbo och egendomens värde uppenbarligen överstiger 20 miljoner kronor, prövas ärendet av Jordbruksverket.

Det innebär att kommuner i vissa fall behöver genomgå en särskild statlig prövning när de vill förvärva jordbruks- eller skogsfastigheter.

Även om jordförvärvslagen innehåller en bestämmelse om att kommuner inte får vägras tillstånd till förvärv av fast egendom som behövs för framtida tätbebyggelse eller därmed sammanhängande anordningar, kvarstår ett system där kommunala markförvärv kan behöva hanteras genom en statlig tillståndsprocess.

Detta väcker principiella frågor om det kommunala självstyret och om ansvarsfördelningen mellan staten och kommunerna.

När en kommun, utifrån sitt ansvar för samhällsplaneringen, bedömer att en fastighet är strategiskt viktig för den framtida utvecklingen bör kommunen ges ett större självbestämmande över möjligheten att förvärva marken.

Staten ska självklart kunna värna viktiga nationella intressen, men regelverket måste samtidigt respektera kommunernas ansvar och lokala kunskap.

Den nuvarande gränsen på 20 miljoner kronor innebär dessutom att det är fastighetens värde som avgör om ett ärende ska prövas av Jordbruksverket. Det är en ordning som kan ge märkliga konsekvenser.

Två i stort sett likvärdiga fastigheter kan omfattas av olika prövningsförfaranden beroende på köpeskilling och marknadsförutsättningar. Antalet intressenter, konjunkturläget och andra omständigheter kan påverka priset utan att fastighetens strategiska betydelse för kommunen förändras.

Det innebär att en kommun kan behöva genomgå en mer omfattande statlig prövning vid ett förvärv, medan ett annat förvärv av en likvärdig fastighet inte omfattas av samma förfarande.

En sådan beloppsgräns riskerar att skapa onödig administration och oförutsägbarhet för kommunerna. Det finns därför anledning att se över både gränsen och vilka typer av förvärv som ska omfattas av den statliga prövningen.

Susanne Wahlström (M)